

УДК 336.01

КОВАЛЬ

Світлана Любомирівна

s.koval@tneu.edu.ua

кандидат економічних наук, , доцент

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено особливості фінансової політики вітчизняних домогосподарств. Здійснено оцінку дохідної, кредитної, споживчої, заощаджувальної поведінки домогосподарств у 2012–2016 рр. Запропоновано заходи, спрямовані на оптимізацію фінансової поведінки домогосподарств України.

В статье исследованы особенности финансового поведения отечественных домохозяйств. Осуществлена оценка доходного, кредитного, потребительского, накопительного поведения домохозяйств в 2012–2016 гг. Предложены мероприятия, направленные на оптимизацию финансового поведения домохозяйств Украины.

Ключові слова: *фінансова поведінка домогосподарств, дохідна поведінка, споживча поведінка, кредитна поведінка, заощаджувальна поведінка.*

Ключевые слова: *финансовое поведение домохозяйств, доходное поведение, потребительское поведение, кредитное поведение, накопительное поведение.*

ВСТУП

В умовах ринкової економіки домогосподарства є активними суб'єктами фінансових відносин, що реалізуються у всіх сферах та рівнях фінансової системи. Виокремлення домогосподарств у складі інституційних секторів економіки є відносно новим явищем, що знайшло відображення у системі національних рахунків, розроблених Державною службою статистики України. Так, відповідно до «Класифікації інституційних секторів економіки України» національна економіка складається із сукупності інституційних одиниць представлених домашніми господарствами та юридичними особами. Будучи повноправними суб'єктами економіки, домогосподарства впливають на

соціально-економічний розвиток держави. Саме тому, дослідження фінансової поведінки домогосподарств набуває особливої актуальності.

Активізація діяльності домогосподарств на фінансовому ринку зумовила зростання інтересу науковців до вивчення теоретичних та практичних аспектів їх фінансової поведінки. Так, окремі питання фінансової поведінки домогосподарств досліджували: А. Вдовиченко, Т. Єфременко, Т. Кізима, Н. Карпишин, В. Леонова, І. Ломачинська, О. Шаманська, С. Юрій. Аналіз досліджень дає підстави зробити висновок, що фінансова поведінка домогосподарств не є сталою, а постійно змінюється під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Саме тому, прикладні аспекти фінансової поведінки домогосподарств у сучасних потребують подальших досліджень.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є виявлення особливостей фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств у сучасних умовах та обґрунтування пропозицій, спрямованих на її удосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вчених у сфері фінансової поведінки домогосподарств, статистичні матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національного банку України, Державної служби статистики України.

Для досягнення поставленої мети використано такі наукові методи дослідження: узагальнення, діалектичний, абстрактно-логічний – при дослідженні сутності фінансової поведінки домогосподарств; статистичного аналізу, порівняння методи – для оцінки дохідної, споживчої, заощаджувальної та кредитної поведінки домогосподарств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженням фінансової поведінки домогосподарств засвідчив відсутність єдиного підходу до її трактування. Саме тому, дослідження фінансової поведінки домогосподарств,

на нашу думку, необхідно розпочати із визначення основних понять «поведінка» та «фінансова поведінка».

Словник української мови трактує поведінку, як сукупність чиїх-небудь дій і вчинків; спосіб життя [1].

З позиції філософії поведінка проявляється у способі існування, усвідомленому волевиявленні, здатності до самоорганізації [2, с. 490]. Характеризуючи людську поведінку автори словника вказують на її залежність від цілей, мотивів, свідомих та неусвідомлених прагнень [2, с. 490].

На думку Т. Заславської, поведінка відображає усвідомлений характер діяльності [3, с. 49].

Сучасні соціологи тлумачать поведінку як впорядковану та цілеспрямовану систему дій, стратегію життєдіяльності [4, с. 47].

Таким чином, можна розглядати поведінку домогосподарств як організовану діяльність спрямовану на досягнення мети.

Дослідження фінансової поведінки базуються на матеріальному прояві фінансів – формуванні та використанні фінансових ресурсів. Так, на думку Т. Петрушиної, фінансова поведінка населення проявляється на фінансовому ринку і пов'язана з перерозподілом та інвестуванням грошових ресурсів [4, с. 450]. Як діяльність індивідів на фінансовому ринку тлумачить фінансову поведінку населення Т. Єфременко [5, с. 167].

На особливу увагу заслуговує ґрунтовне визначення фінансової поведінки домогосподарств, запропоноване Т. Кізімою: діяльність, пов'язана з розподілом і перерозподілом грошових ресурсів, результатом якої відбувається формування фондів грошових коштів та їх використання на визначені цілі [6, с. 112].

Враховуючи, що фінанси як явище відображають грошові потоки [7, с. 20] доцільно дослідити фінансову поведінку домогосподарств у контексті вхідних та вихідних грошових потоків вітчизняних домогосподарств.

Вхідні фінансові потоки домогосподарств є відображенням дохідної фінансової поведінки та важливим показником добробуту населення та соціальної ситуації в країні. Сукупні доходи домогосподарств характеризують

обсяг благ, які надходять у розпорядження домогосподарств у результаті розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту. Проаналізуємо динаміку доходів вітчизняних домогосподарств (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів домогосподарств України за 2012–2016 рр.*

Показники		Доходи населення	Заробітна плата	Прибуток та змішаний дохід	Доходи від власності	Соціальні допомоги, ін. трансферти
2012 р.	млрд. грн.	1457,9	609,4	224,9	80,8	542,8
	питома вага, %	100,0	41,8	15,4	5,5	37,2
2013 р.	млрд. грн.	1548,7	630,7	243,7	88	586,4
	питома вага, %	100,0	40,7	15,7	5,7	37,9
	темп зростання, %	106,2	103,5	108,4	108,9	108,0
2014 р.	млрд. грн.	1516,8	615,0	254,3	85,1	562,3
	питома вага, %	100,0	40,5	16,8	5,6	37,1
	темп зростання, %	97,9	97,5	104,3	96,7	95,9
2015 р.	млрд. грн.	1744,0	680,2	323,5	80	660,3
	питома вага, %	100,0	39,0	18,5	4,6	37,9
	темп зростання, %	115,0	110,6	127,2	94,0	117,4
2016 р.	млрд. грн.	2002,4	837,3	363,9	82,1	719,2
	питома вага, %	100,0	41,8	18,2	4,1	35,9
	темп зростання, %	114,8	123,1	112,5	102,6	108,9

* Складено та розраховано за даними [8; 9]

Як видно із показників, представлених у табл. 1, сукупні доходи населення зростали упродовж 2013 р. та 2015–2016 рр. У 2014 р. спостерігалось зменшення обсягу доходів отриманих домогосподарствами, що пояснюється кризовими явищами в економіці, політичною нестабільністю, військовими діями на сході держави.

Оцінка показників табл. 1, розрахованих за даними Державної служби статистики України дозволяє визначити наступні тенденції дохідної поведінки населення:

— основним джерелом сукупних доходів вітчизняних домогосподарств є заробітна плата, яка упродовж 2012–2016 рр. становила 39,0–41,8%. Така частка заробітної плати у сумарних доходах є доволі низькою порівняно із аналогічним показником європейських країн – 65–80%. І хоча у 2017 р. вдвічі підвищено розмір мінімальної заробітної плати до 3,2 тис. грн.

(1,6 тис. грн. у грудні 2016 р.), у перерахунку вона становила близько 115 євро, що є нижчим за відповідний показник Білорусії – 135 Євро, Угорщини – 411 Євро, Словаччини – 435 Євро, Польщі – 465 Євро, Естонії – 470 Євро [10]. Такий рівень заробітної плати вітчизняних домогосподарств не забезпечує реалізацію її відтворювальної та стимулюючої функцій;

– значна частина доходів домогосподарств формується за рахунок соціальних допомог та трансфертів (пенсії, допомоги, стипендії, субсидії), частка яких упродовж аналізованого періоду становила від 35,9 до 37,9%. Значні обсяги цієї групи надходжень можна оцінити двояко. З одного боку, це вказує на соціальну спрямованість державної політики, а з іншого – на пасивну дохідну політику значної частини населення та стимулювання психології утриманства. Статистичні дані свідчать, що у грудні 2016 р. субсидії отримували 6,5 млн. домогосподарств України (або 44% всіх домогосподарств) [11]. Збільшення обсягів субсидій та кількості домогосподарств, які їх отримували у 2016 р. зумовлено підвищенням тарифів на всі види послуг ЖКГ: електроенергії – на 60,0%; холодної води – на 42,0%; каналізацію – на 28,3%; газ природний – на 42,0%; опалення – на 89,3%; гарячу воду – на 82,9% [11];

– прибуток та змішаний дохід домогосподарств характеризується стійкою тенденцією до зростання у 2012–2016 рр.: від 15,4% до 18,5%. До цієї групи надходжень належать доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості;

– доходи від власності становлять незначну питому вагу: 4,1–5,7%.

Вхідними фінансовими потоками є кредитні кошти, які при недостатності власних фінансових ресурсів можуть залучити члени домогосподарств, при цьому активізується їх кредитна поведінка, яку можна оцінити дослідивши динаміку та структуру отриманих кредитів (табл. 2).

У 2012–2014 рр. обсяг кредитів наданих домогосподарствам вітчизняними банками характеризуються зростанням. Однак, у 2015–2016 рр. спостерігається зниження рівня кредитної заборгованості населення. Таку ситуацію можна пояснити зниженням рівня доходів населення та підвищенням рівня фінансової грамотності членів домогосподарств, коли потенційні

позичальники усвідомлюють фінансові наслідки залучення кредитних коштів. Така кредитна поведінка населення є обґрунтованою, зваженою.

Таблиця 2

**Динаміка та структура кредитів, наданих домогосподарствам
банками України у 2012–2016 рр.***

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %
Кредити всього	187,6	100,0	193,5	100,0	211,2	100,0	174,9	100,0	163,3	100,0
в т.ч.										
Споживчі кредити	125,0	66,6	137,3	71,0	135,1	64,0	104,9	60,0	101,5	62,2
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	58,4	31,1	51,4	26,6	71,8	34,0	66,2	37,9	58,6	35,8
Інші кредити	4,2	2,2	4,7	2,4	4,3	2,0	3,8	2,1	3,3	2,0

* Складено та розраховано за даними [12]

Кредитна поведінка домогосподарств України характеризується спрямованістю на переважне отримання споживчих кредитів (табл. 2). Законом України «Про споживче кредитування» визначено споживчий кредит як грошові кошти, котрі надаються позичальнику для придбання товарів для задоволення власних потреб і, які не пов'язані із підприємницькою діяльністю [13]. Члени домогосподарств переважно отримують споживчі кредити з метою придбання побутової чи комп'ютерної техніки, меблів, тощо. Такі кредити також можуть залучатися для оплати навчання, лікування, відпочинку, проведення традиційних обрядів (наприклад весілля). Питома вага споживчих кредитів у 2012–2016 рр. становила від 60% до 71% кредитного портфелю домогосподарств.

Доволі значні обсяги кредитних коштів члени домогосподарств спрямовують на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості. Частка таких кредитів становила від 26,6% до 37,9% (див. табл. 2). Інші форми кредитів становили незначну частину кредитного портфелю вітчизняних домогосподарств (більше 2%).

Кредитну поведінку українських домогосподарств характеризує структура кредитного портфеля у розрізі строків погашення (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка та структура кредитів за строками погашення, наданих домогосподарствам банками України у 2012–2016 рр.*

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %
Кредити всього	187,6	100,0	193,5	100,0	211,2	100,0	174,9	100,0	163,3	100,0
в т.ч.										
До 1 року	38,6	20,6	55,2	28,5	57,1	27,0	40,7	23,3	38,9	23,8
Від 1 до 5 років	47,4	25,3	53,0	27,4	46,1	21,8	34,7	19,8	31,8	19,5
Від 5 до 10 років	57,8	30,8	46,5	24,0	50,8	24,1	50,7	29,0	47,7	29,2
Понад 10 років	43,8	23,3	38,8	20,1	57,2	27,1	48,8	27,9	44,9	27,5

* Складено та розраховано за даними [12]

У процесі оцінки кредитної поведінки домогосподарств України виявлено, що населення не надає переваги кредитам визначеного терміну, а користується як коротко-, так і середньо- та довгостроковими позиченими коштами (табл. 3). Так, частка кредитів залучених на строк до одного року коливалась в межах 20,6–28,5%; середньострокові кредити – 19,5–27,4%. Кредити терміном погашення від одного до 5 років становили від 24% до 30,8%, довгострокові кредитні кошти залучені домогосподарствами на строк понад 10 років коливались у межах 20,1–27,9%.

Вихідні фінансові потоки, що характеризують фінансову поведінку домогосподарств можна умовно поділити на дві основні групи: витрати (табл. 4) та заощадження (табл. 5).

У результаті оцінки сукупних витрат вітчизняних домогосподарств виявлено переважне спрямування споживчої поведінки на задоволення фізіологічних потреб. Так, більше половини всіх витрат спрямовано на придбання продуктів харчування (50,1–53,1%), витрати на одяг та взуття складають близько 6% всіх витрат. Така особливість фінансової поведінки домогосподарств України зумовлена низьким рівнем доходів та необхідністю

задоволення першочергових потреб пов'язаних із життєдіяльністю домогосподарств.

Таблиця 4

Динаміка та структура сукупних витрат домогосподарств України у 2010–2015 рр., % [14]*

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9
продукти харчування та безалкогольні напої	51,6	51,3	50,1	50,1	51,9	53,1
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3
непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5
в т. ч.						
одяг і взуття	6,0	5,7	6,1	5,9	6,0	5,7
житло, вода, електроенергія, газ та ін.	9,2	9,6	9,9	9,5	9,4	11,7
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3	2,0
охорона здоров'я	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7
транспорт	3,7	4,0	4,3	4,3	4,3	3,7
зв'язок	2,7	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4
відпочинок і культура	1,8	1,9	2,0	2,1	1,8	1,5
освіта	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1
ресторани та готелі	2,4	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0
різні товари і послуги	2,3	2,4	2,6	2,6	2,7	2,7
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1

Для порівняння розглянемо частку витрат на харчування в країнах ЄС (рис. 1).

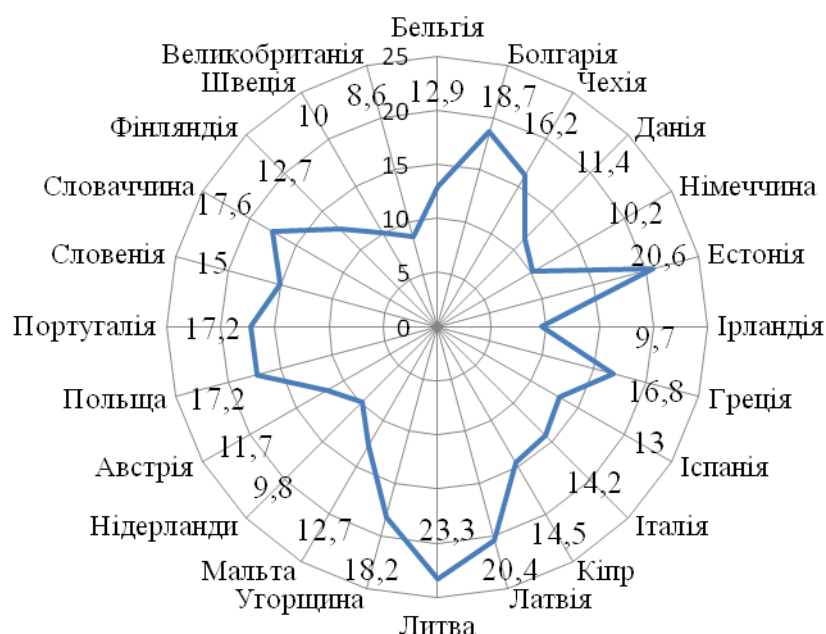

Рис. 1. Частка витрат на харчування в окремих країнах Європи у 2014 р. [15]

Як бачимо, європейці витрачають на харчування від 8,6% до 23,3%, при цьому жителі Великобританії та Австрії витрачали на їжу найменше (8,6% та 9,8% відповідно), найвищий рівень показника характерний для країн Балтії (Литва – 23,3%, Естонія – 20,6%, Латвія – 20,4%) [15]. Значна частина коштів населення України використовується на оплату житлово-комунальних послуг, причому відстежується тенденція до зростання їх частки у сукупних витратах від 9,2% у 2010 р. до 11,7% у 2015 р. (табл. 4).

Витрати домогосподарств на освіту, відпочинок та культуру, охорону здоров'я є інвестиціями у розвиток людського потенціалу, однак ці групи витрат в Україні є доволі низькими. Особливістю споживчої поведінки вітчизняних домогосподарств є обмеження витрат на відпочинок та задоволення соціально-культурних потреб членів домогосподарств (1,5–2,1%), на освіту (1,1–1,3%).

Враховуючи вищенаведені дані можна зробити висновок про спрямованість споживчої поведінки вітчизняних домогосподарств на задоволення потреб у харчуванні, одязі та взутті, що вказує на низький рівень добробуту.

Неспоживчі сукупні витрати включають витрати домогосподарства на допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, капітальний ремонт, будівництво, придбання цінних паперів, валюти, заощадження, виплату аліментів, сплату податків та інших обов'язкових платежів. Оцінка динаміки неспоживчих витрат домогосподарств вказує на тенденцію їх зниження від 10,1% у 2010 р. до 7,1% у 2015 р., що можна пояснити низьким рівнем доходів населення.

Однією із складових неспоживчих витрат домогосподарств є формування заощаджень, що передбачає реалізацію заощаджувальної поведінки, спрямованої на організовані або неорганізовані заощадження. Неорганізовані заощадження передбачають накопичення готівкових коштів у національній чи іноземній валюті, дорогоцінних металів на руках у населення. Обсяг таких заощаджень важко оцінити.

Формування організованих заощаджень домогосподарств відбувається при участі фінансових посередників: банківських установ, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів (табл. 5).

Таблиця 5

**Динаміка та структура заощаджень домогосподарств України
у 2012–2016 рр.***

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %
Банківські установи	369,3	99,4	441,5	99,3	418,1	99,4	410,9	99,3	444,7	99,4
Кредитні спілки	1,3	0,3	1,3	0,3	1	0,2	0,9	0,2	0,8	0,2
Недержавні пенсійні фонди	1,3	0,3	1,6	0,4	1,8	0,4	1,9	0,5	1,9	0,4
Разом	371,9	100	444,4	100	420,9	100	413,7	100	447,4	100

* Складено та розраховано за даними [16; 17; 18]

Характерною рисою заощаджувальної поведінки населення є накопичення коштів переважно у банківських установах (понад 99% сумарних заощаджень домогосподарств). Така ситуація пов'язана із тим, що банківські установи забезпечують отримання стабільних доходів, пропонують інші численні послуги, при цьому держава гарантує відшкодування депозитних коштів за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Оцінка заощаджень домогосподарств у розрізі строків повернення свідчить про зміни у заощаджувальній поведінці домогосподарств (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка та структура депозитів домашніх господарств, залучених банками України за строками повернення за 2012–2016 рр.*

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %
Депозити всього	369,3	100,0	442,0	100,0	418,1	100,0	410,9	100,0	444,7	100,0
На вимогу	77,2	20,9	87,7	19,8	100,2	24,0	112,5	27,4	129,6	29,1
до 1 року	125,6	34,0	121,3	27,4	135,6	32,4	176,4	42,9	171,5	38,6
від 1 до 2 років	139,5	37,8	218,3	49,5	167,7	40,1	106,2	25,8	138,2	31,1
більше 2 років	27,1	7,3	14,6	3,3	14,6	3,5	15,8	3,8	5,4	1,2

* Складено та розраховано за даними [16]

Заощаджувальна поведінка домогосподарств у 2012–2014 рр. переважно була спрямована на формування заощаджень терміном погашення від 1 до 2 років, частка таких коштів становила 37,8–49,5%. У 2016 р. питома вага таких заощаджень зменшилась до рівня 31,1%, натомість зросла частка заощаджень домогосподарств залучених на більш короткі терміни. Така зміна заощаджувальної поведінки населення зумовлена кризовими явищами у банківській сфері, визнання неплатоспроможними великої кількості банків.

Упродовж аналізованого періоду відбулись зміни заощаджувальної поведінки домогосподарств, які стосувались обрання валюти, у якій накопичуються кошти (табл. 7).

Таблиця 7

**Динаміка та структура депозитів домашніх господарств,
залучених банками України у розрізі валют за 2012–2016 рр.***

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %
Депозити всього	369,3	100,0	442,0	100,0	418,1	100,0	410,9	100,0	444,7	100,0
в т. ч.										
гривня	186,8	50,6	257,9	58,3	200,9	48,1	198,9	48,4	209,6	47,1
долар США	149,3	40,4	150,7	34,1	181,1	43,3	177,4	43,2	199,3	44,8
євро	30,8	8,3	31,2	7,1	34,2	8,2	33,1	8,1	34,5	7,8
російський рубль	0,7	0,2	0,9	0,2	0,4	0,1	0,2	0,0	0,2	0,0
інші валюти	1,7	0,5	1,3	0,3	1,5	0,4	1,3	0,3	1,1	0,2

* Складено та розраховано за даними [16]

У 2012–2013 рр. члени домогосподарств надавали перевагу накопиченню коштів у національній валюті, що зумовлено значно вищими відсотковими ставками за депозитами у гривні порівняно із депозитами в іноземній валюті. Однак, кризові явища в економіці, інфляційні процеси, що супроводжувалися знеціненням національної валюти зумовили зміни заощаджувальної поведінки домогосподарств, яка проявилась у переважанні депозитів у іноземній валюті у 2014–2016 рр. (табл. 7).

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств виявлено:

– на дохідну поведінку домогосподарств впливають такі негативні фактори як: низький рівень заробітної плати населення, негативна диспропорція структури доходів населення. Саме тому, основним джерелом доходів домогосподарств є заробітна плата (близько 40%) та соціальні допомоги та виплати (близько 37%);

– кредитна поведінка вітчизняних домогосподарств є обґрунтованою та зваженою, що зумовлено підвищенням рівня фінансової грамотності членів домогосподарств, коли потенційні позичальники усвідомлюють фінансові наслідки залучення кредитних коштів;

– спрямованість кредитної поведінки домогосподарств України на переважне отримання споживчих кредитів, що свідчить про фінансові труднощі, які проявляються при потребі купівлі певних товарів або для задоволення інших потреб. При цьому населення не надає переваги кредитам визначеного терміну, а користується як коротко-, так і середньо- та довгостроковими позиченими коштами.

– споживча поведінка населення спрямована на продукти харчування та товари першої необхідності, на оплату житлово-комунальних послуг. Витрати домогосподарств на освіту, відпочинок та культуру, охорону здоров'я є доволі низькими, що зумовлено недостатнім рівнем доходів.

– заощаджувальна поведінка домогосподарств спрямована на переважне розміщення коштів на рахунках банківських установ у формі депозитів;

– кризові явища в економіці, знецінення національної валюти зумовили зміни заощаджувальної поведінки домогосподарств, яка проявилась у: зміні термінів заощаджень (зросла частка короткострокових коштів та відповідно зменшились середньо- та довгострокові вкладення) та зростанні частки депозитів у іноземній валюті.

На нашу думку, з метою оптимізації фінансової поведінки домогосподарств доцільно на загальнодержавному рівні розробити заходи спрямовані на підвищення економічної активності громадян та зростання рівня трудових доходів населення.

Перспективними напрямками дослідження фінансової поведінки домогосподарств є вивчення впливу підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Список використаних джерел

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970–1980. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
2. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). - К.: Абрис, 2002. - 742 с.
3. Заславская Т. Экономика сквозь призму социологии // Заславская Т. социетальная трансформация российского общества: деятельностно-структурная концепция. – М., 2002. – С. 41–57.
4. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен / Т. О. Петрушина. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2008. — 544 с.
5. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 165–175.
6. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: моногр. / Т. О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
7. Фінанси: підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
8. Доходи і витрати населення: Статистичний щорічник України за 2015 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
9. Доходи і витрати населення за 2016 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv16_u

.htm

10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» (щодо збільшення розміру мінімальної заробітної плати до п'яти тисяч гривень на місяць з метою підвищення реальних доходів громадян)»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61384&pf35401

11. Макроекономічний та монетарний огляд, січень 2017 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43297262&cat_id=58037

12. Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням і строками погашення [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

13. Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>

14. Структура сукупних витрат домогосподарств [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm

15. На що витрачають кошти домогосподарства України та ЄС: 5.02.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/na-shcho-vytrachayut-koshty-domogospodarstva-ukrayiny-ta-yes>

16. Депозити домашніх господарств у розрізі видів валют і строків погашення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/files/3.2-Deposits.xls>

17. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-kreditnih-spilok.html>

18. Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-npz.html>